

LATVIJAS PAŠVALDĪBU SAVIENĪBA

Mazā Pils iela 1, Rīga, LV-1050
Tālr. 67226536, fakss 67212241
e-pasts: lps@lps.lv
www.lps.lv

Nod. maks. kods: LV40008020804
Nor. kods LV53UNLA0001001700906
AS "SEB banka"
kods UNLALV2X

Rīga

26.08.2014. Nr. 0820142300/A1728

Uz TAP VSS-714

Labklājības ministrijai

Par Konceptijas projektu "Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu"

Latvijas Pašvaldību savienība (LPS) ir izvērtējusi un nesaskaņo Konceptijas projektu "Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu", jo ir šādi iebildumi:

1. LPS uzskata, ka konceptijas 4. lappusē pēdējā rindkopā uzskaitītajos nabadzību veicinošos cēloņos iztrūkst tādi būtiski cēloņi kā nevienmērīgā ekonomiskā visu valsts reģionu attīstība, lielais bezdarbs ārpus lielajām pilsētām, zemās darba algas. LPS uzskata, ka šī rindkopa ir jāpapildina.

2. LPS uzskata, ka 8. lappuses 1. rindkopas pirmie teikumi "Pēc sniegtās informācijas var secināt, ka šobrīd nacionālā līmenī normatīvajos aktos definētie minimālie ienākumu līmeņi/nabadzības riska sliekšņi netiek noteikti, pamatojoties uz konkrētu aprēķina metodoloģiju. Tie drīzāk noteikti ņemot vērā valsts un pašvaldību finansiālās iespējas konkrētajā brīdī." ir jālabo šādi: "Nacionālā līmenī normatīvajos aktos definētie minimālie ienākumu līmeņi/nabadzības riska sliekšņi netiek noteikti, pamatojoties uz konkrētu aprēķina metodoloģiju. Tie tiek noteikti atkarībā no valsts un pašvaldību finansiālās iespējas konkrētajā brīdī."

3. Konceptuāli atbalstām nepieciešamību pakāpeniski palielināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) maksātāja mēneša neapliekamo minimumu un atvieglojumu par apgādībā esošu personu, taču iebilstam pret konceptijā paredzēto neapliekamā minimuma sasaisti ar minimālo ienākuma līmeni. Uzskatām, ka par neapliekamā minimuma apmēru arī turpmāk ir jālemj valdībai un Saeimai sadarbībā ar sociālajiem partneriem, ņemot vērā ekonomisko situāciju valstī, minimuma apmēra izmaiņu ietekmi uz nabadzības riskam visvairāk pakļauto iedzīvotāju grupu neto darba samaksu un fiskālo ietekmi uz valsts un pašvaldību budžetiem. Matemātiski aprēķinātais minimālais ienākuma līmenis var būt viens no rādītājiem, kuru ņem vērā, lemjot par neapliekamā minimuma apmēru nākamajam budžeta gadam vai vidējam termiņam.

- 1) Latvijā vislielākajam nabadzības riskam ir pakļautas mājsaimniecības, kurās bērnus audzina tikai viens no vecākiem vai kurās abi vecāki audzina trīs vai vairāk bērnus, kā arī vienas personas mājsaimniecības. Pierītam, ka neapliekamā minimuma būtiska palielināšana (LM piedāvā to palielināt no 75 līdz 129 eiro mēnesī) nodrošinās nodokļu sloga samazinājumu darba ņēmējam, kuram ir zemi ienākumi un kuram nav apgādībā esošu personu, taču šāds solis var nepalielināt ienākumus zemo algu saņēmējiem ar bērniem, jo atvieglojumu kopsumma būs lielāka par darba samaksu. Piemēram, 2014. gadā strādājošajam ar diviem bērniem atvieglojumu kopsumma ir 405 eiro (75 + 165 + 165). Ja strādājošais saņem minimālo mēneša darba algu – 320 eiro –, tad persona IIN nemaksā un t.s. “neizmantotais” atvieglojumu apmērs ir 118,6 eiro. Ja pieņemam, ka 2014. gadā neapliekamais minimums būtu palielināts līdz 129 eiro, tad šai ģimenei ienākumi nepalielinātos ne par vienu centu, tikai “neizmantotais” atvieglojumu apmērs jau pieaugtu līdz 172,6 eiro. Mūsaprāt, daudz būtiskāk par aprēķina metodoloģijas noteikšanu neapliekamā ienākuma apmēram ir 1) izstrādāt un realizēt pasākumus, kuru rezultātā strādājošo darba samaksa Latvijā pietuvinātos vidējam algu līmenim ES valstīs (jo tieši zemā darba samaksa ir viens no galvenajiem iemesliem Latvijas iedzīvotāju nabadzībai); 2) aktīvi strādāt pie pasākumiem, kas mazinātu ēnu ekonomikas īpatsvaru, jo, kā norādīts koncepcijas 1.3. sadaļā: iniciatīvas, kas parasti tiek ieviestas, lai uzlabotu darba *atmaksāšanos*, ir efektīvas vienīgi tad, ja ēnu ekonomikas īpatsvars ir relatīvi zems.
- 2) IIN ir galvenais pašvaldību ieņēmumu avots, un neapliekamā ienākuma un atvieglojuma par apgādībā esošu personu palielināšanai ir būtiska (būtiski negatīva) ietekme uz IIN kopējiem ieņēmumiem, tādēļ LM priekšlikumiem vienlaikus būtu jābūt fiskāli atbildīgiem pret valsts un pašvaldību budžetiem. LM 2017. gadā piedāvā pašvaldību ieņēmumus samazināt par 70 milj. eiro (koncepcijas 42. lpp.), bet izdevumus palielināt par 5 milj. eiro (koncepcijas 43. lpp.). Mūsaprāt, šāds piedāvājums no LM puses vērtējams kā fiskāli bezatbildīgs.

4. Ņemot vērā iepriekš minēto, lūdzam izslēgt no koncepcijas daļas par neapliekamā minimuma sasaisti ar minimālo ienākuma līmeni, bet Ministru kabineta rīkojuma projektu papildināt ar jaunu punktu šādā redakcijā: *“Labklājības ministrijai sadarbībā ar nozaru ministrijām sagatavot un labklājības ministram līdz 2015. gada 1. jūlijam iesniegt rīcības plānu vidējā Eiropas Savienības algu līmeņa sasniegšanai līdz 2020. gadam.”*

5. LPS izsaka neizpratni par 24. lappuses otrajā rindkopā pausto: “Arī PB pētījums apliecināja, ka, lai gan 91% no GMI saņēmējiem piederēja pirmajai kvintilei, kas liecina par labu mērķējumu, tomēr GMI pārklājums

(cilvēku skaits, kuri bija tiesīgi saņemt GMI pabalstu) bija ļoti neliels. Laika posmā no 2006. gada janvāra līdz 2012. gada jūlijam tikai 6,9% iedzīvotāju bija saņēmuši GMI pabalstu vismaz vienu mēnesi, turpretī 23,6% vismaz vienu mēnesi šajā laika periodā bija saņēmuši bezdarbnieka pabalstu, un tā ir būtiska atšķirība. Tāpat PB pētījums parādīja, ka mazliet vairāk par 40% no visiem, kas šajā laikā saņēma GMI pabalstu, to saņēma tikai vienu periodu, un lielākoties šis saņemšanas perioda ilgums bija līdz 3 mēnešiem. Tāpēc tika secināts, ka būtu nepieciešams palielināt GMI pārklājumu jeb GMI pabalsta saņēmēju loku (t.i., GMI līmeņa apmēru) un pagarināt GMI pabalsta saņemšanas faktisko ilgumu, lai sekmētu nabadzības un ienākumu nevienlīdzības mazināšanas centienus.” No šī teksta izriet, ka LM par negatīvu uzskata to, ka vairāk ir cilvēku, kuri strādājuši un, zaudējot darbu, saņem bezdarba apdrošināšanas pabalstu, nevis gadiem ilgi nestrādā un ir kļuvuši par GMI saņēmējiem. Turklāt sociālo dienestu darba prakse liecina, ka GMI saņēmēju loka paplašināšana un pabalsta ilguma palielināšana degradējoši ietekmēs personas darbības vecumā, kā arī prasīs no pašvaldībām ievērojamu iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksājumu novirzīšanu GMI izmaksai, kas ir sociāli netaisnīgi pret nodokļu maksātājiem, kas vai nu nesaņems nepieciešamos citus pašvaldību pakalpojumus, vai arī saņems nepietiekamā kvalitātē.

6. LPS uzskata, ka 37. lappusē 12. tabulā ir nekorekti traktēta esošā situācija, pamatojot GMI līmeņa dubultošanu no 50 uz 106,72 eiro:

“GMI līmenis (50 eiro apmērā) un pabalsts tā nodrošināšanai nemazina nabadzības risku trūcīgajiem iedzīvotājiem un nemotivē uzlabot savu situāciju, jo rada šķēršļus iesaistei nodarbinātībā un tādējādi veicina nabadzības pārmantojamību.” LPS uzskata, ka tieši pretēji – dubultotais GMI apmērs vēl vairāk demotivēs šī pabalsta saņēmējus iesaistīties nodarbinātībā.

“Dzīvokļa pabalsta apmēri un piešķiršanas kritēriji katrā pašvaldībā ir atšķirīgi, nostādot iedzīvotājus nevienlīdzīgā situācijā, risinot ar mājokļa izdevumiem saistītos jautājumus.” Šāds traktējums, lai pamatotu vienoti definēta dzīvokļa pabalsta ieviešanu, ir kārtējais mēģinājums pārkāpt Eiropas pašvaldību hartas un spēkā esošo likumu normas par pašvaldību autonomajām funkcijām, to izpildes organizēšanas un finansēšanas principiem. LPS atkārtoti norāda, ka tad, ja valdība vēlas ieviest visā valstī vienādus pabalstus pēc vienādiem kritērijiem, tad tie ir valdības kompetence un prasa, lai valdība pārņem GMI un dzīvokļa pabalstu kā valsts sociālos pabalstus, kas tiek finansēti no valsts pamatbudžeta.

7. LPS uzskata, ka koncepcija nepiedāvā divus risinājumus: “Ņemot vērā minēto, Labklājības ministrija piedāvā šādus **divus risinājumus** minēto problēmu risināšanai:

- 1) Minimālā ienākumu līmeni noteikt 40% apmērā no rīcībā esošo ienākumu mediānas pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju, piemērojot ekvivalences skalu (1; 0,7; 0,5).
- 2) Papildus pirmajam risinājumam izstrādāt jaunu pilna iztikas minimuma patēriņa preču un pakalpojumu grozu dažādiem

mājsaimniecību veidiem teritoriālajā griezumā.” Pēc būtības piedāvāts viens risinājums, kurā iekļauti pēc dažādām metodikām veidoti divi atskaites punkti nabadzības situācijas izvērtēšanai un atskaitēm ES par nabadzības mazināšanu.

8. LPS norāda, ka koncepcijā piedāvātie risinājumi ES izvirzītajām prasībām valstij nabadzības samazināšanas nodrošināšanai pamatā ir balstīti uz pašvaldības pabalstu sistēmu, nevis valsts nodrošinājumu. Piemēram, nodrošinot visiem pensionāriem un ģimenēm ar bērniem pašvaldības pabalstu – kompensāciju starp ienākumiem un noteikto līmeni –, tiek radīti mūža pašvaldības pabalsti, nevis tiek palielinātas valsts noteiktās pensijas un ģimenes valsts pabalsti līdz noteiktajam ienākumu līmenim. Rezultātā palielinās pašvaldības administratīvais slogs – ir vajadzīgi papildu sociālie darbinieki, jo palielinās pabalstu saņēmēju skaits, kas var sasniegt pat 50% iedzīvotāju. Turklāt tiek degradēti sociālā darba uzstādījumi – atjaunot personas spējas patstāvīgi funkcionēt, jo lielākajai daļai iedzīvotāju nekādas izmaiņas sociālā darba rezultātā attiecībā uz ienākumu palielināšanu šajā gadījumā panākt nevar (personām ar mazām pensijām un minimālo algu saņēmējiem). Pastāv risks, ka, ieviešot šādu pabalstu sistēmu, iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem nebūs motivēti palielināt savus ienākumus (vismaz legālos). Attiecīgi palielinās nelegālās nodarbinātības īpatsvars.

9. LPS uzsver, ka pašvaldības budžeta ietvaros, neiedalot papildu līdzekļus, nav iespējama piedāvātā 1. risinājuma izpilde arī tad, ja tā tiks uzsākta no 2017. gada. Piedāvātā 1. risinājuma izpilde nav iespējama arī tad, ja pašvaldībām, kā minēts, 43. lpp., varētu kompensēt 50% no izdevumiem GMI pabalstam. Turklāt jāņem vērā, ka tikai pabalstu palielināšana neatrisinās nabadzīgo iedzīvotāju sociālās problēmas, ja netiks veikti nopietni papildu pasākumi šo iedzīvotāju grupu motivēšanai veikt izmaiņas dzīvē. Tik liela minimālā ienākumu līmeņa noteikšana, kā to paredz 1. variants, sabiedrības aktīvajā daļā varētu radīt īpaši lielu neapmierinātību un vēlmi nemaksāt nodokļus. Pabalstus darbaspējīgajiem palielināt varētu tikai tādā gadījumā, ja persona aktīvi iesaistās savas sociālās situācijas uzlabošanā – iesaistās aktīvajos nodarbinātības pasākumos, strādā, bet saņem iztikai nepietiekamu atalgojumu, ārstējas no atkarībām un kopumā izrāda aktīvu darbību un piepūli, lai palielinātu savus ienākumus. Ir atbalstāms, ka lielākus valsts pabalstus varētu maksāt personām ar invaliditāti vai citām iedzīvotāju grupām (piemēram, māmiņām, kurām dzimis bērns), kuras kādu iemeslu dēļ ilglaicīgi vai īslaicīgi nespēj strādāt uzlabot savu materiālo stāvokli. Tas attiecināms arī uz pensionāriem ar zemu pensiju, kā arī bezdarbnieka pabalsta saņēmējiem, ja persona īslaicīgi ir zaudējusi iespēju gūt ienākumus no algota darba, tāpat arī nodokļu atvieglojumiem personām, kas strādā, bet saņem zemu atalgojumu. Bet nav pieņemama situācija, ka visiem – arī veselām, darbības vecumā esošām personām – bez izņēmuma tiks garantēta kāda noteikta summa, kas būs katru mēnesi viņu rīcībā. Šāda pieeja nabadzības jautājumu nerisina pēc būtības un kompleksi, bet ir ļoti vienkāršots un viegls veids, kā īslaicīgi risināt ienākumu nepietiekamību, pie tam uz pašvaldību

budžeta rēķina, kas ir pilnīgi nepieļaujami. Līdz ar to nevar piekrist viedoklim, ka minimālā ienākuma līmeņa noteikšana ir pirmais solis uz ilgtspējīgu un modernu sociālās drošības sistēmu.

10. LPS norāda, ka tad, ja valsts nosaka kādu noteiktu patēriņa preču un pakalpojumu grozu, iedzīvotāji šo fiksēto skaitli uztver kā tādu lielumu, kas attiecīgi valstij arī visiem ir jānodrošina. Pensionāri uzskatīs, ka valsts nav tiesīga piešķirt mazāku pensiju par noteikto iztikas minimuma grozu, personas ar invaliditāti uzskatīs, ka valsts nav tiesīga arī viņiem tādā gadījumā maksāt mazākus valsts pabalstus. Līdz ar to prognozējams, ka šāda groza apstiprināšana sabiedrībā izraisīs sašutumu un neapmierinātību, jo valsts (LM) būs noteikusi minimālo summu, kurai faktiski būtu jābūt katras personas rīcībā atkarībā no konkrētās māsaimniecības veida.

11. LPS norāda, ka koncepcijā piedāvātais minimālais ienākuma līmenis (129 eiro) mazinās iedzīvotāju nabadzību lauku novados un būs pietiekami liels atbalsts iedzīvotājiem, kuriem ir papildu resursi (piemēram, pašu izaudzētie dārzeņi), turpretī lielo pilsētu iedzīvotājiem šis noteiktais ienākumu līmenis nedos cerēto atbalstu.

12. LPS norāda, ka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 32. pantā ir norādīts sociālās palīdzības mērķis – “Sociālās palīdzības mērķis ir sniegt materiālu atbalstu krīzes situācijā nonākušām trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm (personām), lai apmierinātu to pamatvajadzības un veicinātu darbaspējīgo personu līdzdarbību savas situācijas uzlabošanā.” Tātad sociālā palīdzība pēc būtības ir piešķirama krīzē nonākušām personām. Varam diskutēt, vai personas, kura nesen pensionējusies un saņem salīdzinoši zemu pensiju, turpmākā dzīve ir uzskatāma par krīzes situāciju vai arī problēma ir valsts pensijas aprēķināšanas metodikā un to nepieciešams pārskatīt. Arī koncepcijas autori uz to norāda: “...Lielāko ietekmi uz nabadzības samazināšanos dod valsts pensijas, proti, nabadzības risks tiek samazināts par aptuveni 20 procentpunktiem. Tomēr valsts un pašvaldību pabalsti kopumā dod nelielu ietekmi uz nabadzības mazināšanos.” (Koncepcija, 22. lpp.) Koncepcijā piedāvātie risinājumi adekvāta, pamatota un vienota minimālā ienākuma līmeņa noteikšanai valstī ir atbalstāmi, bet šie pasākumi noteikti būtu ieviešami kompleksi un, kā norāda arī koncepcijas autori, piesaistot valsts līdzfinansējumu.

13. LPS uzskata, ka jānosaka “minimālā ienākumu līmeņa” saturs. Vai tas ietver personas pamatvajadzības – ēdienu, apģērbu, mājokli, veselības aprūpi, obligāto izglītību. Ja bez minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanas pašvaldības nodrošinās arī, piemēram, dzīvokļa pabalstu, tad personas, kuras saņems minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai noteikto pabalstu un dzīvokļa pabalstu, teorētiski būs labvēlīgākā situācijā nekā tie, kuri strādās algotu darbu un dzīvokļa pabalstu nesaņems.

14. LPS uzsver, ka pašvaldībās sociālajai palīdzībai nepieciešamie līdzekļi tiek sabalansēti ar sociālajiem pakalpojumiem nepieciešamajiem līdzekļiem. Uzskatām, ka koncepcijā ļoti maza uzmanība tikusi pievērsta sociālās palīdzības saņēmēju līdzdarbības iespējām, kas ir viens no

galvenajiem aspektiem, lai sociālo palīdzību padarītu mērķētāku un mazinātu atkarību no sociālajiem pabalstiem. Uz ilgstošo sociālās palīdzības saņēmēju vajadzībām vērsts sociālo pakalpojumu grozs pašvaldībā būtiski sekmētu pabalsta saņēmēju iesaistīšanos līdzdarbībā un savlaicīgāku problēmu atrisināšanos un iekļaušanos darba tirgū. Ierobežotais pakalpojumu klāsts pašvaldībās ir galvenais cēlonis pabalstu atkarības veicināšanai. Pēc ienākumiem pabalsts pienākas, to maksā, bet resursi galvenās klienta problēmas risināšanai ir ļoti ierobežoti. Ja netiks veidots sociālās palīdzības saņēmēju vajadzībām atbilstošs un pietiekams sociālo pakalpojumu klāsts, nebūs iespējams nodrošināt sociālās palīdzības mērķētību. Līdz ar iztikas līmeņa palielināšanu būtiski palielināsies pašvaldību izdevumi sociālajai palīdzībai, vēl vairāk atstājot ēnā sociālo pakalpojumu attīstīšanu. Šajā koncepcijā nepieciešams pētīt nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu līdzdarbības iespējas, kā arī galveno nabadzības problēmu cēloņus, lai paralēli personas ienākumu palielināšanai varētu piedāvāt konkrētus sociālos pakalpojumus šos problēmu cēloņu novēršanai. Pēc principa – problēmu cēloņus risinām ar sociālajiem pakalpojumiem, sniedzot materiālo atbalstu, nevis otrādi.

15. LPS uzskata, ka lietderīgāk paaugstināt iedzīvotāju vecuma un invaliditātes pensijas (un ne tikai viszemākās, kas ir līdz 129 eiro), jo faktiski pašvaldība šobrīd ar savu sociālo pabalstu sistēmu daļēji mēģina sniegt atbalstu personām, kurām nav faktisku iespēju palielināt savus ienākumus, taču kuras ir pakļautas nabadzībai. Sociālā dienesta ieskatā, ceļot ienākumus iedzīvotājiem ar vismazākajiem ienākumiem un, ja šī ienākumu celšana tiek veikta, izmantojot sociālās palīdzības sistēmu, ir jānodrošina, ka ienākumi būtiski ceļas arī personām, kuras ir nodarbinātas. Pretējā gadījumā netiek saglabāta nepieciešamā atšķirība starp sociālo palīdzību un darba algu, kas ir būtisks motivācijas jautājums, lai cilvēks iesaistītos darba attiecībās. Tādēļ vēl aktīvāk būtu jārisina ne tikai jautājums par neapliekamo minimumu, bet arī ēnu ekonomika un minimālās darba algas palielināšana. Tādējādi būtu iespējams veiksmīgāk novērst pasīvā atbalsta saņemšanu personām darbības vecumā.

Priekšsēdis

Andris Jaunsleinis

26.08.2014. 14:32

2179

Silvija Šimfa, Padomniece sociālajos un veselības jautājumos
67508531, 29407019, silvija.simfa@lps.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu.